

Eğitim Kılavuzu 1

Kültürlerarası Öğrenme

T Ü R K İ Y E
EKONOMİK VE TOPLUMSAL
TARİH VAKFI

Eğitim Kılavuzu (T-Kit) dizisi eşgüdümü

Silvio Martinelli

Bu Kılavuzun Editörleri

Silvio Martinelli, Mark Taylor

Bu Kılavuzun yazarları

(son sayfaya da bakınız)

Arne Gillart

Mohammed Haji-Kella

Maria de Jesus Cascao Guedes

Alexandra Raykova

Claudia Schachinger

Mark Taylor

Editorial Komite

Bernard Abrignani

Institut National de la Jeunesse

et de l'Education Populaire

Elisabeth Hardt

European Federation

for Intercultural Learning

Esther Hookway

Lingua Franca

Heather Roy

World Association of Girl Guides
and Girl Scouts

Sekreteryä

Sabine Van Migem (*Idari Destek*)

Genevieve Woods (*Kütüphane*)

Kapak ve Spiffy Karakteri

The Big Family

Özel Teşekkür

Bu dizinin eşgüdümünü yürüttüğü, sürekli destek sağladığı ve Ortaklık Anlaşmasının diğer projeleriyle bağlantıyı kurduğu için Patrick Penninckx'e;

Projenin ilk aşamasındaki katkıları nedeniyle Anne Cosgrove ve Lena Kalibataite'e;

Özgün materyallerinin kullanımına izin veren bütün yayıncı ve yazarlara;

Ve farklı zaman, yol ve derecelerde bulundukları katkılarla bunları olası kılan herkese...

The T-Kit on Intercultural Learning is a product of the Partnership Agreement on European Youth Worker Training, a joint programme of the Council of Europe and the European Commission. The institutions authorised the translation and publication of this material in Turkish.

Kültürlerarası Öğrenme, Avrupa Konseyi ve Avrupa Komisyonunun ortak bir programı olan Avrupa Gençlik Çalışanlarının Eğitimi için Ortaklık Anlaşmasının bir ürünüdür. Adı geçen kurumlar bu eserin Türkçeye çevrilmesi ve basılması için izin vermişlerdir.

Euromed Avrupa-Akdeniz Gençlik Eylem Programı Türkiye Ulusal Koordinatörlüğü ve Avrupa Birliği Komisyonu katkılarıyla çevrilmiş ve yayımlanmıştır.

COUNCIL OF EUROPE
TRAINING-YOUTH

Avrupa Konseyi

DG IV

Gençlik ve Spor Direktörlüğü

Avrupa Gençlik Merkezi Strasbourg

30 Rue Pierre de Coubertin

F-67000 Strasbourg, Fransa

Tel: +33-3-8841 2300 - Fax: +33-3-8841 2777

Avrupa Gençlik Merkezi Budapeşte

Zivatar utca 1-3

H-1024 Budapest, Macaristan

Tel: +36-1-2124078 - Fax: +36-1-2124076

Avrupa Komisyonu

Eğitim ve Kültür Genel Direktörlüğü

Birim D5: Gençlik Politika ve Programları

Rue de la Loi, 200

B-1049, Brussels, Belçika

Tel: +32-2-295 1100 - Fax: +32-2-299 4158

2.4.4 Jacques Demorgon ve Markus Molz

Molz'un kültür tartışmaları

Jacques Demorgon ve Markus Molz herhangi bir diğer kültür modeli sunma amacıyla olmadıklarını en baştan açıkça belirtmektedirler. Onlara göre kültürün herhangi bir tanımının tanımlayanın (kültürel) arka planı ile en temelde bağlantılı olması kültürün doğasındandır: Hiç kimse kültürsüz olamaz. Dolayısıyla Demorgon ve Molz makalelerini kültür hakkındaki tartışmalara bakış ve bunlardan ne öğrenilebileceğine bir katkı olarak görürler.

Kültür hakkındaki bu tartışmanın özellikle birbiriyle çelişen bölümleri üç ana çelişkiye yol açar:

- Bir yandan kültürel istikrar ve uzun ömürlü kültürel yapılar, diğer yandan ise kültürel değişim süreci ve yenilikler arasındaki gerilimle nasıl başa çıkılabileceği,
- "Kültür" ve "kültürlerarası" arasındaki bağlantıyla nasıl ilgilenileceği: Önce "kültür" vardı da sonra kültürlerarası ilişkilerin "girdisi" haline mi geldi? Yoksa kültür, ancak diğer kültürlerle etkileşimi içinde mi varolabilir?
- Bütün insanların evrensel açılımları (herkesin ortak noktaları) vurgulanmalı ve insanları, kültürü yalnızca o insanın bir özelliği haline getirecek ya da yalnızca tek bir küresel kültürün olduğu şekilde birey olarak mı ele almalı (evrenselci yaklaşım)? Yoksa kültürün rolünü vurgulayarak ve dünya üzerindeki yaygın çeşitliliği tanıyarak insanı bütün kültürlerin prensipte eşit derecede iyi olarak değerlendirildiği bir dünyada kültürel bir grubun parçası olarak mı algılamalı (göreceli yaklaşım)?

Bu konuların akademik veya pratik olarak bir

değeri yokmuş gibi görünebilir. Ancak politik sonuçları vardır: Değişim bir tehdit olarak algılanabilir mi? (soru 1) Ülke içindeki çeşitlilik kültürün bir ön koşulu olarak mı algılanmaktadır, yoksa “özgün” olduğu düşünülen kültüre bir tehdit midir? (soru 2) Bir ülkenin yurttaşları eşit muamele görecektir bireyler olarak mı görülmeli (Fransız bireysel haklar modeli), yoksa grup olarak hakları olan grup üyeleri olarak mı (her biri kendi kurumlarına sahip farklı gruplardan oluşan Hollanda toplum modeli)? (soru 3).

Bu gerilimlerin üstesinden gelme çabası sonucu Demorgon ve Molz bir kültür modeli denebilecek bir açıklama sunarlar. Kültür yalnızca bir uyum kavramıyla ilişkilendirilirse anlaşılabilir. İnsanlar sürekli iç dünyalarıyla (gereksinimler, düşünceler vs.) dış dünya (çevre, diğer insanlar vs.) arasında sürekli bir ilişki kurma sorunuyla karşı karşıyadır. Bunu, analiz için temel oluşturacak somut durumlar ile yaparlar. Bu durumların tamamında bireyler çevrelerini şekillendirirler (her kişi çevresinde olan biteni etkileyebilir) ve çevreleri tarafından şekillendirilirler (her kişi çevresinde olan bitenler sonucu değişir). Çevreyi şekillendirmek ve çevresi tarafından şekillendirilmek, “uyumun” iki yüzüdür.

Daha bilimsel olarak, Demorgon ve Molz bu yüzlerden birini “özümseme” olarak tanımlarlar. Bununla insanların dış dünyayı kendi gerçekliklerine uyarlaması sürecini kastederek. Dış olarak algıladığımız, beyindeki var olan bölmelere ve yapılara konur. Özümsemenin uç bir örneği oyun oynayan çocuklar olabilir. Herhangi bir büyük kum yığını onlar tarafından Everest Dağı olarak görülebilir (bu bir iç görüntüdür). Bu yığna tırmandıkça kendi düş güclerini gerçeklik olarak özümsemişlerdir; gerçekliğin bu algısı eylemlerinin çerçevesini oluşturmuştur. Bir kum yığına değil, Everest’e tırmanmaktadır. Ancak özümseyenler yalnızca çocuklar değildir: bir kişiyi ilk gördüğümüzde görünüşüyle ilgili bir izlenim ediniriz. Bu sınırlı bilgiyi temel alarak kişiliğiyle ilgili bir yargıya varırız ve bu kişiyi “tanımak” ve kendisine en uygun şekilde nasıl davranacağımıza karar vermek için aklımızdaki çoğunlukla stereotipler şeklindeki bilgiyi kullanırız.

Demorgon ve Molz, diğer yüzü ise “yerleştirme” olarak adlandırmaktadır. Bununla beyindeki “kavramalar” ya da “düzenler” adını verdikleri yapıların dış dünyadan gelen bilgilere göre değiştiği süreci kastederek. Bir kişiyle karşılaştığımızda davranışlarını stereotiplerimize göre yorumlamaya başlarız. Ancak bir süre

sonra gerçeğin farklı olduğunu ve stereotiplerimizin, aklımızdaki genellemelerin gerçeğe uyuşmadığını öğrenebiliriz. Dolayısıyla bunları değiştiririz.

Aşırı yerleştirme de, aşırı özümseme de yararlı değildir. Aşırı yerleştirme durumunda ilgilenmemiz gereken, “yeni” bir bakışla değerlendirdiğimiz ve düşünme tarzımızı değiştiren bütün dış bilgiler tarafından boğulabiliriz. Aşırı özümseme durumunda ise gerçekliği reddedip yaşam ile bağlantımızı yitirebiliriz.

Hayvanlarla karşılaştırıldığında insanlar genetik olarak daha sonra şekillenmiştir ve bizim için daha az şey “biyolojik” olarak ayarlanmıştır. Bu nedenle içgüdüsel veya biyolojik olarak önceden kararlaştırılmış bir tepki veremediğimiz birçok durum bulunmaktadır. Bütün bu durumlara başarıyla uyum sağlayabilmemiz için bize bir yön gösterecek bir sistem geliştirmemiz gerekir. Bu sistem Demorgon ve Molz tarafından kültür olarak adlandırılmıştır. Bu durumda uyumun işlevi, ortaya çıkabilecek olabildiğince çok durumda uygun eylemi gerçekleştirme olasılığını artırmaktır. Kültür bu durumlarda yönlendirmeyi sağlayan yapıdır (bu, beyindeki özümseme ve yerleştirmeye temel oluşturan yapılar olarak anlaşılmalıdır) ve biyolojik doğanın bir uzantısıdır. Kültür biyolojik olarak önceden belirlenmemiş durumlarda davranışların yönlendirilmesi gereksinimi nedeniyle vardır.

Bu durumda, uyum yönelme ile ilgiliyse, özümseme ile yerleştirme arasındaki gerilimde kendini bulur. Bir yandan her şeye sıfırdan (boş bir beyinle) başlayamayacağımız için istikrarlı yapılar, genelleştirebileceğimiz ve her tür durumda kullanabileceğimiz davranış setleri geliştirmeye gereksinim duyarız. Bu özümseme modunda kültür, Hofstede’nin de belirttiği gibi, akılsal programlamadır ve dış dünyada yer alan bütün bilgiyi işlemekte kullanılır.

Ancak Demorgon ve Molz kültürün insanlarda yalnızca gençken gelişmiş bir programlama olması durumunda yeni durumlara uyum sağlayamayacağımızı ve yönelenmemizi buna göre değiştiremeyeceğimizi belirtir. İnsanlar aynı zamanda yaşamlarını sürdürebilmek için, sayesinde yönelmelerini ve düşünce çerçevelerini değiştirebilecekleri yerleştirme yeteneğine de gereksinim duyarlar.

Herhangi bir durumdaki davranış, neredeyse her zaman öğrenilmiş, başarılı, kültürcü yön-

lendirilen bir eylemler setinin yinelenmesi ile o duruma özgü özenli uyarlamaların bir karışımıdır.

Böyle bir duruma bakarsak, dış çerçevede karşıtlar arasında geniş bir davranış seçenekleri yelpazesi bulunmaktadır: Çabuk, ancak yetersiz bilgiyle harekete geçebiliriz veya bilgi edinip daha yavaş harekete geçebiliriz. Durumun yalnızca bir boyutuna yoğunlaşabilir veya dikkatimizi çevremizde olup biten her şeye yönlendirebiliriz. Fazlasıyla açık bir iletişim kurabiliriz (derinlemesine açıklamalar kullanabiliriz) ya da üstü kapalı olabiliriz (birçok sembol kullanırız). Bir durumun karşıtlar arasında birçok olasılık sunduğunu anlarsak hangisini seçeceğimize karar vermemiz gerekecektir (bkz. Şekil 3'teki örnek).

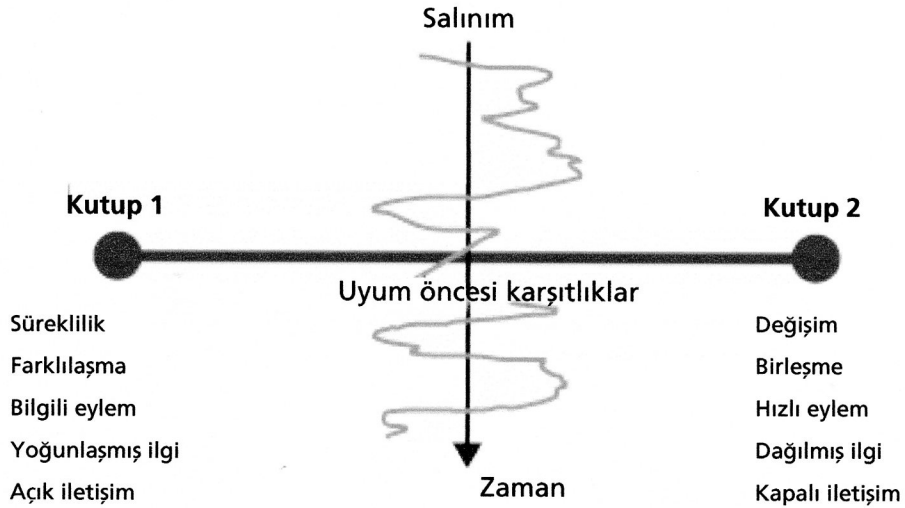
Bu karşıtlar bir doğru üzerindeki iki kutup olarak gösterilebilir (bkz. Şekil 4). Bu durumda bütün doğru, davranış potansiyelini simgeler. Demorgan ve Molz'a göre kültürel yönelme, bu doğru üzerindeki potansiyeli daha küçük bir bölge içinde sınırlama ile ilgilidir. Doğru üzerinde 0 ile 10 arasında numaralanmış noktaları düşünün (bir uç 0, diğer uç 10 olsun). Kültürel yönelme belli bir noktadaki (örneğin 3 noktasındaki) uygun davranışı belirler. Kültürel

varlıklar olarak bunu bir başlangıç olarak alır ve bu nokta çevresindeki en uygun davranışı seçeriz. Eldeki örnekte alışkanlık olarak genellikle 2 ile 4 arasındaki çözümleri yeğlediğimizi söyleyebiliriz.

İletişimi ele alalım. Örneğin insanların oldukça kapalı bir iletişim kurduğu (yani uzun açıklamalardan daha çok eldeki bağlama, "herkesin zaten bildiğine" atıfta bulunduğu) bir yerden geliyorsunuz. Uygun iletişim hakkındaki "normal" olarak nitelendirilen ortak anlayış oldukça kapalıdır. Bunu bir başlangıç noktası olarak alırsınız ve bu başlangıç noktası çevresinde bir alışkanlık alanı geliştirirsiniz. Buna göre duruma bağlı olarak biraz daha açık ya da biraz daha kapalı iletişim kurarsınız, ancak hiçbir zaman çok açık iletişim kurmazsınız. Yalnızca öğrenerek, davranış "aralığınızın" başarılı olmadığı durumlara karşı karşıya gelerek bu alanı genişletebilir ve açık iletişim potansiyeline kavuşursunuz; yine de bu durum size garip gelmeye devam edebilir.

Kültür, uyum sırasında iki uç arasında uygun kararı tanımlamakla ilgilidir. Kültürel yönelim bir grup insan için geçmişte başarılı davranışların ne olduğunu soyut bir yolla anlatır. Bu yönelimin ya da uygun olarak algılananın çevre-

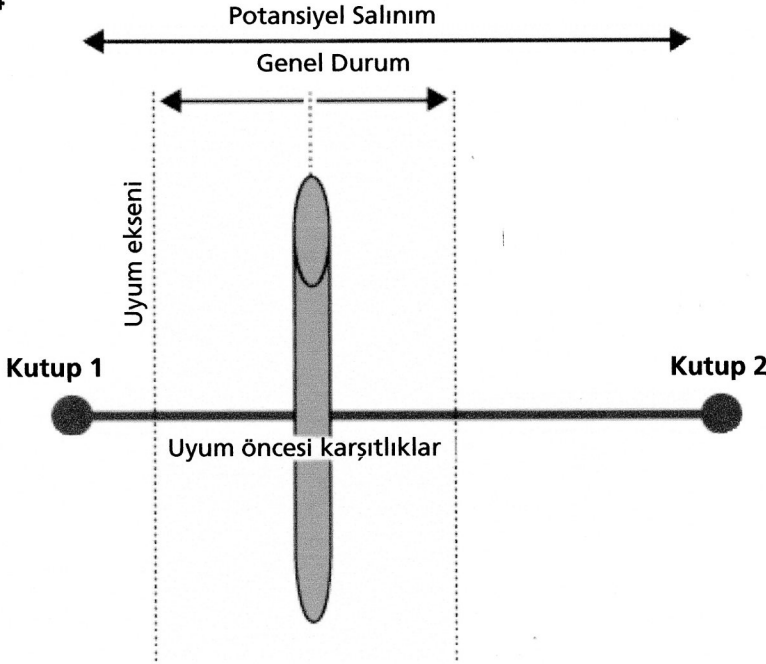
Şekil 3: Seçilmiş uyum öncesi karşıtlıklar ve salınım

Kaynak: p.54, Thomas, Alexander (ed) (1996) *Psychologie interkulturellen Handelns*, Göttingen: Hogrefe. Chapter by J. Demorgan and M. Molz "Bedingungen und Auswirkungen der Analyse von Kultur(en) und Interkulturellen Interaktionen." Adapted version.

Fig. 4

Kaynak: s.55, Thomas, Alexander (ed) (1996) *Psychologie interkulturellen Handelns*, Göttingen: Hogrefe. Chapter by J. Demorgon and M. Molz "Bedingungen und Auswirkungen der Analyse von Kultur(en) und Interkulturellen Interaktionen".

sindeki bir alan, "normal" sapmalar, durumlara normal uyumlar olarak algılanır. Bu alanın dışındaki davranışlar rahatsız edici, yanlış ve normal olmayan olarak değerlendirilir.

Kültürler değişebilir: Belirli bir yönelimin çevresindeki alan bir yöne doğru genişlerse, bu kültürü oluşturan insanların davranışları sürekli tek bir yöne eğilim gösterirse özgün yönelim aşamalı olarak o yöne doğru ilerler.

Bu çerçevede kültür ulusla bağlantılı değildir. Daha çok insan gruplarının yönelimiyle bağlantılıdır. Yönelim, örneğin aile, arkadaşlar, dil, yaşanan yer, kiminle birlikte yaşandığı ve çalışıldığı tarafından belirlenir. Bütün bunların temelinde gruplar bazı yönelimleri, bazı kültürleri paylaşmalarıyla özdeşleştirilebilir. Duruma göre, bireyler değişen standartlara ve bu standartlar çevresindeki değişen alanlara sahip olabilirler. Örneğin iş ortamında evden daha açık veya kapalı iletişim kurmayı tercih ediyor olabilirsiniz. Yine de, iş ile aile arasında ortak bir zemin bulunuyorsa her iki aralık birbirine oldukça yakın olabilir ve büyük ölçüde kesişiyor olabilir.

Kültürlerarası öğrenmede insanlar farklı bir standartla yüzleşerek kültürel yönelimlerinin nerede olduğunu farkına varırlar. Her iki yönelimle birlikte yaşama zorunluluğu nedeniyle insanlar davranış aralıklarını genişletirler ve alışkanlıklarını her iki yönelimi de kapsayacak şekilde değiştirirler. Böylece duruma bağlı olarak aralarında karar verilebilecek daha fazla seçenek olacaktır. Bu alan genişledikçe ilke olarak yerleştirme, yani kişinin davranışlarını dış dünyaya göre uyarlaması olanağı fazlalaşır. Ancak bu genişleyen alan da güvensizlikle koşut olarak ilerler; daha fazla seçenek, daha istikrar-sız durumlara yol açar.

Kültürlerarası arabulucular her iki tarafın kültürel ölçütlerini kapsayan bir alan geliştiren ve farklı tarafların uygun davranış olarak gördükleri arasında ortak bir "buluşma noktası" olasılığını sağlayan kişiler olabilir.

Demorgon ve Molz'un kültür hakkındaki düşünceleri, kültür üzerine birçok model ve kuramı bir araya getirdiklerinden çok sayıda kişiyi etkilemiştir. Diğer yandan model tümüyle ku-

ramsaldır ve oldukça sınırlı bir ampirik araştırmaya olanak sağlar. Bu modelin gerçekliğe uygunluğu denenebilir mi? Sonuç olarak en iyi deneme kültürlerarası ilişkileri anlayabilmek ve algılayabilmek için bu modelin yararlılığı olacaktır.

Gençlik çalışmalarıyla ilgisi

Demorgon ve Molz'un kültür hakkındaki düşünceleri kültürün gerekliliği ve işlevi hakkında daha derinlemesine bir anlayışa yardımcı olabilir. Ayrıca, bu yaklaşım, kültürü yalnızca uluslarla değil, her düzeydeki topluluklarla ilişkilendirmektedir.

Gençlik çalışmalarında, model, karmaşıklığı nedeniyle daha çok ortaya çıkabilecek karmaşık sorulara değinebilir ve daha derinlemesine görüşlere olanak sağlayabilir.

Pratik deyiimiyle, model kültürlerarası öğrenmenin ne olduğuyla, kişinin kendisini tanımasına ve kendi davranış seçeneklerinin genişletilmesiyle, farklı durumlarla başa çıkma yollarının geliştirilmesiyle ilgili bir anlayış geliştiriyor. Bu, öğrenmeyi açıkça deneyimle ilişkilendiriyor ve diğer yandan öğrenmenin aynı zamanda en temel insan gereksinimlerinden biriyle, yönelimle ilgili olduğu için meydan okuyucu olduğunu belirtiyor.